

KULTUR

Lama reaktioner på skandaler

De flesta avslöjanden utvecklas inte till "Sahlin-affärer". Reaktionen är oftast lama inför merparten av de missförhållanden vi tar del av på regelbunden basis

Sahlin-affären betraktas av många som "årets stora svenska skandal". Jo, nog var det en skandal, men knappast någon stor sådan. Skandalen är faktiskt inte att det hände, utan att det över huvud taget kunde hända! Och att Ingvar Carlsson fortfarande inte tagit ordentligt avstånd från Sahlins bräder.

Krönika

Enrico Barile

Anledningen till att Carlsson kan tåga är att politiker är en slags "medborgare höjda över varje misstanke". Om en socialdemokratisk riksdagsman kör bil stupfull har han bara drabbats av en "tillfällig blackout". Och en statsminister kan avfärda en utredning om riksdagsmännens utnyttjande av prostituerade med "att det måste vara fel, eftersom jag själv figurerar i utredningen".

Nåväl, på den här punkten skiljer sig inte Sverige från flertalet andra länder. Det som skiljer är den respekt svenska medier visar politikerna. De flesta avslöjanden utvecklas inte till "Sahlin-affärer". Reaktionen är oftast lama inför merparten av de missförhållanden vi tar del av på regelbunden basis:

Lyxresor

Ministrar i olika regeringar viftar runt med tjänstekontokorten och glömmor bort att redovisa underlag för sina utgifter som vilka skumma skattesmitare som helst. Kommunpampar åker på hyggligt lyxiga tjänsteresor som kostnadsförs på något kommunalt bolag.

En till synes fullt frisk före detta fackpamp under femtio visar sig vara inkapabel att själv skaffa nytt jobb. Men kompisarna i regeringen hjälper till och vill göra honom till landshövding i Norrland. Vem bär ansvaret för en sådan utnämning? Vem eller vilka dunkar en kamrat i ryggen på svenska statens bekostnad?

En byråkrat och pappersvårdare som tillfälligt hoppat in som minister för ett "icke-departement" blir helt plötsligt rikspolischef. Och inte nog med det, en fackordförande utan erfarenhet av tyngre chefsjobb inom polisen utnämns samtidigt till länspolis-mästare i Stockholm!

Och parallellt med allt detta får en rejält överbetald pillert-

pillare en av Sveriges mest gudkandade "fallskärmar". Felet anses vara bolagets styrelses och dess förre ordförandes. Agaren till bolaget, staten och den ansvarige ministern, tycks stå utan all skuld. Som vanligt behöver inte någon i nomenklaturen ta ansvar.

Syltburkar

Fler och fler folkvalda eller tjänstemän runt dessa ertappas med fingarna i syltburken, men ingen reagerar med kraft. Var finns de stolta svenska medierna? Finns det inte någon chefredaktör, redaktionschef eller journalist som har vett eller mod att stå utanför nomenklaturans starka bläckfiskarmar?

Det finns tydligen inte tillräckligt många intresserade eller självständiga journalister i landet just nu. Är det verkligen så att evigt medelålders fyrtyotalister som sedan länge lämnat idealen bakom sig härskar på alla tidningar? Och är det som många säger så att dessa fyrtyotalister mer eller mindre sitter i knäet på politikerna?

Nå, men den unga generationen? Där borde det ju finnas många som ställer frågan var alla landets utbildade och erfarna polismästare, överintendent, domare och åklagare fanns den dag då en ny rikspolischef och en ny länspolis-mästare utnämndes? Bland nämnda yrkesmän måste det ju rimligtvis finnas ett alternativ till en manschettproletär med en tretio år gammal jur kand och en fackbas utan någon "kand" alls!

Men det unga och etablerade gardet förefaller mest bestå av trendföljare, eller av "infotainare" som inte har tid med allvarliga frågor eftersom ett nytt band som ska mima till sin senaste singel måste presenteras.

Varför känns det som om medierna tystnat och att svenskarna inte bryr sig? Inte kan det väl vara så att alla chefredaktörer väntar på en utnämning eller en kungamedalj och att alla fackbaser vill bli generaldirektörer eller landshövdingar?

Varför "kräver" inte Expressen längre? Kan man inte tillsammans med Aftonbladet granska mer och spara in på barnningstipsen och artiklarna om hur man masserar sin byst eller mäter sin penis?

Det fanns uppenbara nackdelar med 70-talets politiska klimat, inte minst för oss som inte var vänstersympatisörer. Trots detta längtar jag ofta tillbaka. En våldsamt debatt är i alla fall bättre än ingen debatt alls.

En hårig historia

Skäggkonjunkturen har genomgått många växlingar i modern tid. Efter det skäggfattiga 1400-talet kommer de stora skäggens 1500-tal med Gustav Vasa som portalgestalt. Varierande skäggfasoneringar – tveskägg, spadskägg, pipskägg osv – förhärskar under 150 år, skriver Svante Folin i sin anmälan av boken Svenska Skägg.

Skägget är mänskonets näst förnämsta prydnad. "Har icke Gud med skägg den manliga hakan besirat/att det skulle detsamma både manliga ära och bära" utbrister Stiernhielm lyriskt.

Saklitteratur

Magnus von Platen
Svenska skägg
Fischer & Co, 1995

Prosten Jakob Boethius gick i början av 1700-talet så långt, att han betraktade fladda hakor som "ett andligt horeri och ett koppleri med världen" – mannen var ju skapt till den skäggige, celeste potentaten avbild. Skägg och dess frånvaro har med andra ord alltid vållat starka, ideologiska lidelser.

Om detta har litteraturprofessor Magnus von Platen skrivit en intressant essä, Svenska skägg. I väntan på en kort introduktion till skäggets fullständiga historia i fem foliovolymerna får denna ansats duga.

Överlevnad

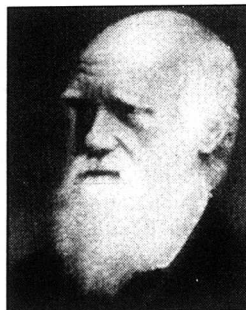
von Platen är emellertid dålig på skäggets biologiska signifikans. Människan, den nakna apan, har bara fläckvis behållit sin behåring – i armbålor, kring genitalierna, på huvudet och, i mannens fall, även nedre ansiktspartiet. Dessa hårtotter kan knappast ha bidragit till den personliga överlevnaden utan måste vara resultatet av det sexuella urvalet.

Fordom talade man om skäggmyndighet, som inträffade i 25-årsåldern. Ett skägg signalerade att bäraren var en hanne som överlevt både barnedomens och ynglingårens vedermödr, alltså en man att räkna med. Gråskägg torde motsvara gorillornas haremsfurstar, de så kallade silverryggarna.

Konjunkturen

Skäggkonjunkturen har genomgått många växlingar i modern tid. Efter det skäggfattiga 1400-talet kommer de stora skäggens 1500-tal med Gustav Vasa som portalgestalt. Varierande skäggfasoneringar – tveskägg, spadskägg, pipskägg osv – förhärskar under 150 år.

Under 1600-talets senare hälft försvinner skäggen utom hos präster och bönder. 1700-

Darwin. Kulmen av vildvuxen yppighet var det så kallade professorskägg, vilket prydde vetenskapsmän som Pasteur, Koch, Darwin och Haeckel med flera.

talet är beklämmande renrakat. Under 1800-talet börjar en smygande skäggrenässans – först polisonger, följda av mustascher och pipskägg, som i tidens fullbordade förenar sig till helskägg.

Darwin

Kulmen av vildvuxen yppighet bildade det så kallade professorskägg, prydnad vetenskapliga giganter som Pasteur, Koch, Darwin och Haeckel med flera. 1899 statar sjuutton av Svenska Akademiens artion ledamöter med håriga hakor.

Betydligt farligare var "demagogskägget" eller "Demokratenbärte" som spirade upp ur 1848 års revolution. Garibaldi's hyss var ett illavarslande tecken på vart överdriven skäggväxt kunde leda. Kungen av Bayern förbjöd för säkerhets skull sina undersåtar att ens bära mustasch.

Under 1900-talet försvinner skäggen igen för att på 60-talet göra sporadiska framstötter på intellektuella, radikala eller miljövänliga hakor. I *business class* hittar man inga skägg – renrakning är de rigeur – krämerna kompenserar sin nakenhet och obligatorisk slips. Percy Barnevik lär nästan ha snubblat på sitt skägg när han föreslogs som chef för Asea.

Skäggens oår har ibland haft egendomliga orsaker. Ludvig XIII blev redan i unga år skalig. 1631 skydde han sin ömklighet med löshår och peruken var ett faktum. Frankfjäskieriet gjorde att det nya modet spred sig epidemiskt i bättre kretsar över hela Europa (undantagandes Karl XII).

Peruk

Den barocka allongeperuken, som enligt ett samtida vittne gjorde att bäraren liknade "en mus som kikade fram ur en höstack", var oförenlig med helskägg – intrycket hade blivit monstruöst hårigt – och därmed började skäggens 150-åriga ökenvandring. 1900-talets skägglöshet hängde samman med King C Gillettes *safety razor*, den med utbytbara rakblad, som för första gången gjorde daglig rakning utgårdig. En annan om-

ständighet var Första Världskrigets gasmasker, vilka inte utan olägenhet kunde hårbärarna någon större skäggmängd.

Mustaschen har sin egen historia – kriminaltekniker urskiffer 48 typer – som är intimt förknippad med det militära. Även här hade Ludvig XIII ödesdigert betydelse för ansiktsbehandlingens historia. En dag 1628 fick han infallet att raka skägget av sina hovmän. Han lämnade bara en liten mustasch och en antydning till pipskägg. Under 250 år framöver blev mustaschen ett av officerarnas främsta kännetecken, tidvis betraktat som deras exklusiva prerogativ, vilket civilister inte ostraffat kunde lägga sig till med.

Även för fotfolket var mustaschen under långa tider obligatorisk. 1768 förbjöds dalregementets soldater att raka eller ens klippa sina mustascher vid vite av sex par spö. Läppbehandling ansågs upphjälpa ett annars magert och uselt utseende.

Den militära regleringsmanin blomstrade – bland annat beordrades att alla soldater skulle bära polisonger, omfattande 19 strån vid varje öra, "de som ej har egna, förse sig med falska av lika hår, vilka genom en ståltråd fästes i örat." Sammalunda gällde mustascher och lösdito tillhandahålls vid vissa regementen. I vårsta fall fick man nöja sig med att måla dit dem med lapis, skokräm och dylikt.

Under mitten av 1800-talet utbröt det så kallade mustaschkriget. Civilister hade länge avundats officerarna, som vanligen var adliga, bar granna uniformer och med svällande vader uppträdde till häst, deras mustaschprivilegium. Fruntimmer ansågs ha en utpräglat faiblesse för "vassa kys-sar".

Efter många bittra skärmytslingar demokratiserades läpphåret, vilket gladdade frisinnade andar. Uppsala Tidning konstaterte 1840 att "en sådan mustaschernas emancipation hos oss är ett icke ringa slag till avskuddande av den militär-despotism, som inom sällskapslivet gjort och gör sig gällande".

Gustafssons skägg

Slutligen ett mer personligt vittnesmål om skäggets metamorfosframkallande egenskaper. Lars Gustafsson såg sig själv i spegeln 1969 och varseblev "ett slags ond, mycket pissträngd dvärg, en elak gnom, ett slags inbegrepp av all slags kyla, abstraktion och fanskap, ett slags snedmynt, känslost missfoster. Då anlade jag mitt stora, tätta, kraftiga helskägg, inte olik det bruna pälsen hos en skogsbjörn."

Mina egna försök att anta en mera ynglingalik framtoning medelst renrakning har betänkts medskrin av fasa från familjens förtrossande kvinnliga majoritet.

SVANTE FOLIN